

หนังสือ 'โคลงนิราศสุพรรณ'

คำ

ประพันธ์ประเภทนิราศนั้น ส่วนใหญ่เราจะคุ้นชินกับนิราศที่ประพันธ์ด้วยกลอนนิราศ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับกลอนสุภาพ แต่ก็มีนิราศบางเรื่องที่มีได้ถูกประพันธ์ขึ้นด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ หากแต่ใช้คำประพันธ์ชนิดอื่น เช่น นิราศสุพรรณ หรือโคลงนิราศสุพรรณของท่านสุนทรภู่ ซึ่งท่านบรมครูกวีของไทยทรงงานขึ้นด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลง

สำหรับใช้แปรธาตุ พวกเล่นแร่แปรธาตุยังเชื่อกันมาจนทุกวันนี้ ๔๖๒ บท เริ่มเรื่องขึ้นด้วยการพรรณนาถึงผู้เป็นที่รักเปรียบเทียบกับธรรมชาติตามขนบของคำประพันธ์นิราศ โดยเริ่มต้นว่า เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า คือดาว จรูญจรีศรีศรีพราว พรั่งพร้อย ยามดึกนีกหนาวหนาว เขยิบแนบ แอบเอย เย็นจ่าน้ำค้างย้อย เขือกฟ้าพาหนาว ฯ จากนั้นท่านสุนทรภู่ก็ได้พรรณนาสิ่งที่เกิดขึ้นในการเดินทางคราวนั้นด้วยโวหารนิราศไปตลอดทาง ในโคลงหลายบทก็ใช้โคลงกลบทพรรณนาความ ดังตัวอย่างเช่น การใช้กลบทนาคบริพันธ์ในโคลงบทที่ว่า

จากนั้นท่านสุนทรภู่ก็ได้พรรณนาสิ่งที่เกิดขึ้นในการเดินทางคราวนั้นด้วยโวหารนิราศไปตลอดทาง ในโคลงหลายบทก็ใช้โคลงกลบทพรรณนาความ ดังตัวอย่างเช่น การใช้กลบทนาคบริพันธ์ในโคลงบทที่ว่า

สาวเอยเคยอ่อนนุ่ม อัมสนอม
อมสนิดชิดกลิ่นหอม กล่อมให้
ไกลห่างว่างอครอม ออมตริก รุกเอย
เลยอื่นขึ้นครองไว้ ไคร่หัวหน้่าสวน ฯ

อย่างไรก็ดีในตอนท้ายของเรื่อง ท่านผู้ประพันธ์ได้กล่าวเตือนผู้ที่คิดจะไปเสาะแสวงหาอายุวัฒนะขนานที่ท่านได้ไปเสาะหามาแล้วนี้ ให้ทราบว่า จะได้รับความเชื่อถือกับทั้งไม่ได้ความสำเร็จ หากดันดันไปก็ป่วยการเปล่า ว่า

หวังไว้ให้ถูกเค้า เหล่าหลาน
รู้เรื่องเปลี่ยนป่วยการ เกิดร้อน
อายุวันชนะขนาน นี้อ้อ ขอเอย
แร่โปรดคอยยากซ่อน คิดไว้ให้จำ ฯ

แม้ว่าการเดินทางไปเมืองสุพรรณ ของท่านสุนทรภู่และคณะจะไม่ได้อะไรที่ประสงค์จะไปหา หากแต่ก็เป็นเหตุให้เกิดวรรณคดีสำคัญขึ้นในบรรณพิภพไทยเรื่องหนึ่ง ซึ่งนิราศเรื่องนี้ก็ย่อมจะอยู่ขึ้นยง เชิดชูเกียรติท่านผู้ประพันธ์ไม่ให้มีวันดับสูญ แม้ว่าท่านผู้ประพันธ์จะลาโลกนี้ไปช้านานสักเพียงใดแล้วก็ตาม.

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ
อิสริยาภรณ์ อุวรรณโณ

หากจะกล่าวถึงนิราศสุพรรณของท่านสุนทรภู่แล้วควรจะกล่าวมูลเหตุของการเดินทางไปเมืองสุพรรณของท่านผู้ประพันธ์เสียก่อนว่าด้วยเหตุผลกลใดท่านจึงได้เดินทางไปยังเมืองสุพรรณ จนได้แต่งนิราศเรื่องนี้ขึ้น

ในสมัยโบราณนั้น คนไทยนอกจากจะเดินทางเพื่อการไปมาหาสู่ญาติมิตร ติดต่อธุระค้าขาย หรือ เพื่อเหตุอื่น ๆ ที่เข้าใจได้ตามความเข้าใจของคนสมัยปัจจุบันแล้ว ยังมีเหตุอื่น ๆ อีก เช่น ไปหาทรัพย์สมบัติตามลายแทงที่ได้มา หรือ ไปเสาะหาอายุวัฒนะตามที่ตำราว่าไว้ และโดยเหตุประการหลังที่กล่าวนี้ ท่านสุนทรภู่จึงได้ตัดสินใจเดินทางไปเมืองสุพรรณ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานพระอรรถาธิบายไว้ในหนังสือนิราศสุพรรณ ฉบับพิมพ์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๗ ว่า

...เหตุที่สุนทรภู่ไปเมืองสุพรรณคราวที่แต่งนิราศนั้น ความปรากฏในเรื่องนิราศว่าไปหาแร่ ท่านองจะเล่นแร่แปรธาตุเอง หรือมีจะนั้นก็ไปหาแร่ให้ผู้อื่นที่เล่นแร่แปรธาตุ เพราะเชื่อกันว่าที่ในจังหวัดแขวงสุพรรณ มีแร่อย่างใดอย่างหนึ่งทรงคุณวิเศษ

แต่ต่อมากรมศิลปากร ได้พบต้นฉบับนิราศสุพรรณ ที่เป็นตอนต่อจากฉบับพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๗ ซึ่งเนื้อหา นิราศสุพรรณส่วนที่พบเพิ่มเติมนี้ ทำให้ทราบว่า การเดินทางไปค้นหาแร่หรือที่ท่านสุนทรภู่เรียกว่าปรอท หรือปูนเพชร อันเชื่อว่าเป็นสิ่งที่จะสามารถทำให้กลายเป็นทองคำได้นั้น ไม่ประสบความสำเร็จ ข้าท่านสุนทรภู่ยังเล่าว่าต้องไปพบกับอันตรายต่าง ๆ อีกมาก เช่น ต้องไปพบโคลงช้างป่าอาละวาด หรือเข้าไปในดงว่านพิษ

การเดินทางไปเมืองสุพรรณคราวนั้นท่านสุนทรภู่ได้ประพันธ์นิราศขึ้นไว้ดังเช่นที่ท่านได้กระทำเมื่อเดินทางไกลไปในที่อื่น ๆ ผิดกันแต่นิราศเรื่องอื่น ๆ ของท่านสุนทรภู่นั้นล้วนแล้วแต่ประพันธ์ขึ้นด้วยกลอนนิราศทั้งสิ้น มีแต่นิราศสุพรรณนี้เองที่ท่านประพันธ์ขึ้นด้วยโคลง

ท่านผู้รู้แต่ก่อนท่านกล่าวสืบกันมาว่า เหตุผลที่ท่านสุนทรภู่แต่นิราศเรื่องนี้ด้วยโคลงนั้น ก็มีเหตุเพราะท่านต้องการจะประกาศฝีมือในทางโคลงให้ปรากฏ เพื่อลบคำสบประมาทของผู้ที่กล่าวว่าท่านแต่งได้ดีเฉพาะแต่ในคำประพันธ์ประเภทกลอนเท่านั้น ในนิราศเรื่องนี้ ท่านสุนทรภู่จึงประกาศฝีมือไว้เต็มที่ ดังปรากฏว่า ในนิราศเรื่องนี้มีโคลงกลบทหลายประเภทหลายรูปแบบ นอกจากนี้ยังควรจะสังเกตว่าในนิราศสุพรรณนี้ท่านผู้ประพันธ์ใช้คำเอกโทส โทโทส อยู่หลายจุด ส่อให้เห็นว่าท่านประสงค์จะเล่าเรื่องอันเป็นเนื้อหาของนิราศให้ได้เนื้อความ และอรรถรส ดังเช่นที่ท่านประพันธ์นิราศเรื่องอื่น ๆ โดยใช้กลอนสุภาพ

นิราศสุพรรณ ฉบับที่ถือว่าสมบูรณ์ในปัจจุบัน ซึ่งมีโคลง